

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Beatrice Nordquist

Bodelningsavtal och felaktiga antaganden

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1 VT2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Metod och material	6
1.3 Forskningsläge	8
1.4 Avgränsning	9
1.5 Disposition	9
2 ALLMÄNT OM DET ÄKTENSKAPLIGA FÖRMÖGENHETSAVTALET	11
2.1 Egendomsfördelning mellan makar	11
2.2 Allmänna avtalsrättsliga principer	11
2.2.1 Äktenskapsrätten och allmänna avtalsrättsliga principer	12
2.2.2 Förmögenhetsrätten och allmänna avtalsprinciper	13
3 BODELNINGSAVTAL: TOLKNING, MISSTAG OCH OSKÄLIGHET	15
3.1 Vad är ett bodelningsavtal?	15
3.2 Tolkning	16
3.2.1 Tolkning av bodelningsavtal inom äktenskapsrätten	16
3.2.2 Tolkning av bodelningsavtal inom förmögenhetsrätten	17
3.2.2.1 Underförstådda avtalsvillkor	20
3.2.2.2 Avtalets ordalydelse	20
3.2.2.3 Dispositiv rätt	22
3.2.2.4 Avtalets syfte och ändamål	23
3.2.2.4.1 Rimlighetsprövning av tolkningsresultatet	24
3.2.3 Samlad bedömning	24
3.3 Misstag och oskälighet i samband med bodelningsavtal	26
3.3.1 Oskäliga avtal i äktenskapsrätten	26
3.3.2 Oskäliga avtal i förmögenhetsrätten	27
3.3.2.1 Oskälighet på grund av ändrade förhållanden	28
3.3.2.2 Oskälighet på grund av omständigheter vid avtalets ingående	29

3.3.2.3	Oskäligt avtalsinnehåll	30
3.3.3	Särskilda hänsyn vid misstag och oskälighet i samband med bodelningsavtal	31
3.4	Förutsättningsläran och bodelningsavtal	33
4	OSKÄLIGHETSANALYS AV DET KONKRETA PROBLEMET	35
4.1	Beskrivning av det konkreta problemet	35
4.2	Lösning med hjälp av avtalstolkning	36
4.2.1	Lag	36
4.2.2	Förarbeten	36
4.2.3	NJA	36
4.2.4	Doktrin	38
4.2.5	Slutsats	39
4.3	Lösning med hjälp av misstag i bevekelsegrunderna/36 § jämkning	40
4.3.1	Lag	40
4.3.2	Förarbeten	40
4.3.3	NJA	41
4.3.4	Doktrin	41
4.3.5	Slutsats	43
5	SAMMANFATTANDE SLUTSATS	45
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	48
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	50

Summary

The overall aim of the essay is to structure and systematise how Swedish law manages property division agreements that have been concluded on incorrect assumptions. A property division agreement is a product of two legal areas: family law and property law. Family law belongs to private law and contains rules that govern individuals' privacy. Property law is about economy and how individuals and legal entities trade in values and property.

The investigation will identify how an interpretation procedure can be made on a property division agreement by means of legal rules, doctrine and practice in both family law and property law. The investigation also aims at analyzing whether a housing agreement can be considered unfair under section 36 of AvtL.

In summary, the analysis shows that a property division agreement based on incorrect assumptions can be interpreted contrary to the wording if it is likely that the parties' joint consent will not be expressed in the agreement. By applying the property law rules analogously to the property division agreement, the investigation supports the agreement's unfairness in view of its content and in the light of the circumstances of the agreement.

Sammanfattning

Uppsatsens övergripande syfte är att strukturera och systematisera hur svensk rätt hanterar bodelningsavtal som har ingåtts på felaktiga antaganden mellan makar i samband med äktenskapsskillnad. Ett bodelningsavtal är en produkt av två rättsområden: familjerätten och förmögenhetsrätten. Familjerätten tillhör privaträtten och innehåller regler som styr enskilda individers privatliv. Förmögenhetsrätten handlar om ekonomi och hur enskilda individer och juridiska personer omsätter värden och egendom.

Undersökningen ska med hjälp av lagregler, doktrin och praxis inom såväl familjerätten som förmögenhetsrätten identifiera hur ett tolkningsförfarande kan ske på ett bodelningsavtal. Undersökningen tar även sikte på att analysera om ett bodelningsavtal som är träffat på felaktiga antaganden kan anses oskäligt med stöd av 36 § AvtL.

Analysen visar sammantaget att ett bodelningsavtal som är ingått på felaktiga antaganden kan tolkas i strid mot ordalydelsen om det är tillräckligt sannolikt att parternas gemensamma partsvilja inte kommit till uttryck i avtalet. Genom tillämpning av de förmögenhetsrättsliga reglerna analogt på bodelningsavtalet stödjer utredningen att avtalet är oskäligt med hänsyn till dess innehåll och mot bakgrund av omständigheterna vid avtalets ingående.

Förord

Jag skulle vilja börja med att tacka Lund för alla underbara och oförglömliga år och tack alla Ladies som gjorde Lund till de bästa åren någonsin!

Ett extra stort tack tillägnas Tina Ramberg som har ställt upp för mig under alla åren på juristutbildningen och inte minst under uppsatsskrivningen! Du är bäst!

Tack pappa och mamma för att ni alltid ger ert ovillkorliga stöd!

Förkortningar

ÄktB	Äktenskapsbalk (1987:230)
AvtL	Lag (1915:218) om avtalsvillkor och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
Prop.	Proposition

1 Inledning

Ett verkligt fall som inträffade i USA mellan två makar har inspirerat mitt ämnesval. Förenklat var problemet följande: Vid skilsmässa delade två makar upp sin förmögenhet. De hade rätt till hälften vardera av tillgångarna i det gemensamma boet. Maken fick alla fastigheter (värderade till 50 %) och maken fick alla banktillgångar (värderade till 50 %). Makarna var sams och överens. Det visade sig sedan att tillgångarna på banken saknade värde – de kontoutdrag som makarna fått från banken återspeglade inte verkligheten (Madoff-skandalen). Maken hade således erhållit 100 % av de gemensamma tillgångarna och maken ingenting.

Både familjerätten och förmögenhetsrätten aktualiseras vid bodelningsavtalet; avtalsparterna agerar i egenskap av makar och förmögenhetsrättsliga avtalsparter. Rättssystemet är uppdelat och utvecklat för att tillgodose alla områden i samhället. Familjerättens område återfinns inom privaträtten och är präglad av historia, kultur och religion. Förmögenhetsrättens område innefattar ekonomiska utbyten och värden av egendom och prestationer.¹

Frågan är hur ett bodelningsavtal i den uppkomna situationen ska hanteras då det har ingåtts mellan makarna på felaktiga antaganden. Undersökningen tar sikte på vad som gäller vid tolkning och oskälighet inom såväl äktenskapsrätten som förmögenhetsrätten, och i vilken utsträckning dessa regler är tillämpliga på bodelningsavtalet.

1.1 Syfte och frågeställning

Undersökningens syfte är att utreda hur bodelningsavtal ska hanteras i svensk rätt när bodelningsavtalet sluts mot bakgrund av felaktiga

---

¹ B. Flodgren; *Civilrätten i ett framtidsperspektiv*, SvJT 100 år s. 23, 2016, s. 24.

antaganden. För att tillgodose syftet hämtar jag stöd i familjerätten och förmögenhetsrätten.

För att uppnå syftet behöver jag ta ställning till två delfrågor:

- Hur sker tolkning och oskälighetsbedömning av bodelningsavtal som träffats mot bakgrund av felaktiga antaganden?
- Finns det omständigheter i bodelningsavtalet som föranleder särskild hänsyn vid tillämpning av förmögenhetsrättsliga regler om tolkning och oskälighetsbedömning?

1.2 Metod och material

Uppsatsen bygger på de rättsdogmatiska och rättsanalytiska metoderna vars syfte är att finna juridiska lösningar på problem genom att studera rättskällorna.² Utredningen kommer att analysera och identifiera hur dessa ska tillämpas på bodelningsavtal.

Eftersom ett bodelningsavtal består av inslag av familjerättslig och förmögenhetsrättslig karaktär kommer jag att utgå ifrån dessa rättsområden i min undersökning av bodelningsavtalet. Uppsatsens metodologiska huvudproblem är att det saknas direkt tillämplig lagstiftning om tolkning av bodelningsavtal, misstag och oskälighet i bodelningsavtal. Problemet förstärks av att det inte heller finns vägledande rättspraxis från Högsta domstolen (eller i vart fall endast enstaka rättsfall). Därför kommer doktrin att få stor betydelse. Uppsatsen kommer även behandla en del underrättsavgöranden. Dessa fungerar dock inte som vägledning eftersom de inte är prejudikat men de används för att hitta argumentationslinjer och illustrationer för hur bodelningsproblem kan se ut i praktiken.

---

² F. Korling och M. Zamboni (red.), *Juridisk Metodlära*, 2015 s. 21.

Doktrin utgör rekommendationer om hur rätten ska tillämpas och är ingen bindande rättskälla. I enstaka fall kan doktrin dock uppnå sådan status att den är att likställa med rättskälla och få större inflytande över rättstillämpningen. Det kan bero på att den enskilda författarens åsikter eller verk anses väga tyngre för rättstillämpningen än andra. Avgörande blir verkets ålder, bredd och tillförlitlighet.³

Den främsta anledningen till att jag beaktar doktrin, är för att kunna bygga vidare på analyser av relevanta skyddsintressen och ta del av argument för olika lösningar, bl.a. vad som i doktrin ansetts utgöra allmänna principer, relevanta analogier till lagtext och tolkningar av rättspraxis.

Eftersom det finns ett begränsat utbud av bestämmelser om tolkning av bodelningsavtal och misstag och oskälighet av bodelningsavtal, har regler som dessa frågor i den allmänna avtalsrätten fått en framträdande roll i uppsatsen. Det saknas lagstiftning om tolkning av avtal men i gengäld finns det omfattande rättspraxis från Högsta domstolen. Jag analyserar i vad mån denna rättspraxis har bäring också på bodelningsavtal. Det finns lagstiftning om förklaringsmisstag i 32 § avtalslagen, men den bestämmelsen avser emellertid inte den typ av misstag som behandlas i uppsatsen. Det är 36 § avtalslagen (AvtL) som reglerar gemensamma misstag. Jag analyserar i vad mån den bestämmelsen har bäring på bodelningsavtal. Det är inte enkelt att bedöma den konkreta innebörden av vad som ligger i ”oskäligt avtalsvillkor”. Det finns inte någon rättspraxis som tar direkt sikte på gemensamma misstag och därför kommer jag att basera min analys på doktrin för att identifiera skyddsintressen och finna argumentation för olika lösningar.

---

³ J. Munck; *Rättskällor förr och nu*, Juridisk Publikation, 2014, s. 207.

1.3 Forskningsläge

Det finns få lagstadgade regleringar om bodelningsavtal. Den närmaste lagregleringen hittar vi i Äktenskapsbalken (ÄktB) 9 kap 5 § som säger att ”över bodelning ska upprättas handling som skrivs under av båda makarna”. Det lämnas ett stort utrymme i praxis och doktrin för att närmare undersöka hur bodelningsavtal i praktiken fungerar, vad de ska innehålla och vad som påverkar avtalets giltighet.

Inom civilrätten har Margareta Brattström och Anders Agell med sin lärobok om Äktenskap, samboende och partnerskap skildrat äktenskapliga avtal och principer. Deras lärobok har varit till stor hjälp i uppsatsen.

Debatten av bodelningsavtal handlar till stor del om ekonomisk familjerätt och ska läsas i ljuset av civilrättens allmänna avtalsrättsliga principer. Författare som varit tongivande i diskussionen om den ekonomiska familjerätten är Örjan Teleman och Folke Grauers. Både Teleman och Grauers problematiserar bodelningsavtalet med att påvisa lagstiftningens brister genom konkreta rättsfall från Högsta Domstolen.

Vad gäller tolkning, oskälighet och misstag av avtal behandlas det begränsat i den familjerättsliga doktrinen. Inom civilrätten och förmögenhetsrätten finns däremot omfattande doktrin. Eftersom mitt syfte inte är att ifrågasätta eller att självständigt utreda vad som gäller i den allmänna förmögenhetsrätten, har jag tagit min utgångspunkt i hur tolkning, misstag och oskälighet beskrivs av Axel Adlercreutz, Lars Gorton och Eva Lindell-Frantz i Avtalsrätt I, Axel Adlercreutz och Lars Gorton i Avtalsrätt II samt av Jan Ramberg och Christina Ramberg i Allmän avtalsrätt. Vad gäller tolkning av avtal har jag haft stor hjälp av Bert Lehrbergs bok i Avtalstolkning.

1.4 Avgränsning

Med hänsyn till uppsatsens begränsande omfång har jag valt att avgränsa mig till svensk rätt, varför många internationella regelverk lämnas utanför. Jag vill dock påpeka att i den allmänna avtalsrätten har stor del av doktrinen funnit stöd i internationella regelverk såsom UNIDROIT Principles, PECL, DCFR och Restatement och Nordic Contract Law, varför uppsatsen indirekt är präglad av internationella regelverk.

Många avtalsrättsliga och familjerättsliga frågor lämnas utanför uppsatsen. Uppsatsen kommer inte att, mer än ytligt i inledningen, behandla bodelningsavtalets innehåll och egendomsfördelning mellan makar. Jag vill därigenom ge läsaren en översiktlig bild om vad ett bodelningsavtal reglerar för uppsatsens fortsatta undersökning. Uppsatsen kommer vidare att endast besvara frågeställningen hur ett bodelningsavtal ska hanteras då makarna är överens på felaktiga antagande. Jag lämnar alltså medvetna förledanden (som svek, ocker, förklaringsmisstag och handlande i strid mot tro och heder) utanför undersökningen.

Jag kommer att besvara frågeställningen hur bodelningsavtalet ska hanteras när det ingåtts på felaktiga antaganden genom att undersöka tolkning och oskälighet. Förutsättningsläran kommer inte tillämpas i uppsatsen vilket framgår och förklaras i avsnitt 3.4.

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel. Kapitel två och tre är deskriptiva. Kapitel två inleds med en kortfattad beskrivning av makars äktenskapliga egendomsfördelning och går därefter vidare och beskriver allmänna avtalsrättsliga principer inom såväl familjerätten som förmögenhetsrätten.

Kapitel tre inleds med en översiktlig beskrivning av bodelningsavtalets ingående. Under avsnitt 3.2 redogörs allmänna principer om avtalstolkning och tolkning. Under 3.2.1. följs tolkning av bodelningsavtal inom äktenskapsrätten och sedan i 3.2.2. tolkning enligt förmögenhetsrätten. Det som tas upp är de konkreta regleringar som återfinns i lag, lagkommentar, praxis och doktrin på området.

Jag kommer i slutet av kapitel 3 göra en samlad bedömning av hur tolkningsförfarandet kring bodelningsavtalet ska ske.

I kapitel fyra övergår uppsatsen till att diskutera om det är möjligt att tillämpa de tolkningsmetoder och oskälighets- och misstagsbedömningar på bodelningsavtal som framkommit i uppsatsens utredning. Jag kommer applicera respektive undersökning på bodelningsavtalet och därifrån problematisera dess tillämpning. Kapitlet kommer vara uppdelat i två olika avsnitt som å ena sidan problematiserar tolkning av bodelningsavtal och å andra sidan misstag och oskälighet i samband med bodelningsavtal.

I det slutliga kapitlet, kapitel fem, besvarar jag mina frågeställningar.

2 Allmänt om det äktenskapliga förmögenhetsavtalet

2.1 Egendomsfördelning mellan makar

Idag präglas den svenska äktenskapliga egendomsfördelningen mellan makar av avtalsfrihet och ekonomisk likställdhet. Under äktenskapet svarar makarna som huvudregel för sina egna tillgångar och skulder. Då makar ingår avtal tillsammans med andra uppstår solidariskt ansvar.⁴

Vid ett äktenskaps ingående får makarna giftorätt i den andra makens egendom. Sådan egendom utgör giftorättsgods och innebär att makarna har ett latent anspråk som berättigar till hälften av den andra makens giftorättsgods vid äktenskapsskillnad och bodelning, 10 kap 1 § ÄktB.⁵

Reglerna om giftorätten regleras i ÄktB 7 kap 1 § som stadgar att all egendom som inte är enskild egendom är giftorättsgods. Det finns två sätt egendom kan göras enskild; antingen genom makarnas överenskommelse i äktenskapsförord, eller genom utomståendes utfästelser i testamente eller gåvobrev.⁶

2.2 Allmänna avtalsrättsliga principer

Genom den översiktliga bilden av egendomsfördelningen makar emellan ser vi att det inom äktenskapet råder stor avtalsfrihet; om ingenting annat är

---

⁴ F. Grauers, *Ekonomisk familjerätt – Makars & sambors egendom & bostad, gåva, arv, testamente och bostadsredning*, 9:e upplagan, Karnov Group, Visby 2016, s. 23.

⁵ A. Agell, M. Brattström; *Äktenskap, Samboende, Partnerskap*, Iustus förlag, Uppsala 2013, s. 93.

⁶ F. Grauers, s. 27.

avtalat utgör makarnas egendom giftorättsgods och endast då makarna tillsammans ingår avtalsförbindelser är de solidariskt ansvariga.

Ett bodelningsavtal har inslag från både familjerätten och förmögenhetsrätten. Följande avsnitt kommer undersöka vilka avtalsrättsliga principer som återfinns i respektive rättsområde för att finna vägledning i hur ett bodelningsavtal ska hanteras.

2.2.1 Äktenskapsrätten och allmänna avtalsrättsliga principer

Friheten för makar att ingå avtal är densamma som för vilka personer som helst; de kan avtala om både förmögenhetsrättsliga och familjerättsliga angelägenheter. Familjerättsliga avtal kan delas upp i två huvudtyper; dels angående makarnas *familjerättsliga förhållanden*, dels angående makarnas *ekonomiska förhållanden*.⁷

Familjerätten angränsar till förmögenhetsrätten. De särskilda reglerna som finns beträffande familjerättsliga relationer, såsom äktenskap, vårdnad av barn, bodelning eller arvskifte faller inom familjerättens område, men gränsen är inte alltid solklar. Allmänna avtalsrättsliga principer inom förmögenhetsrättens område kan i viss utsträckning även komma att tillämpas på avtal mellan makar.⁸ Bodelningsavtal är ett sådant avtal som gränsar till förmögenhetsrätten och avtalslagens regler om avtals ingående och ogiltighet anses kunna tillämpas analogivis.⁹

De allmänna avtalsrättsliga principerna som tillämpas inom familjerätten är alltså tagna från förmögenhetsrätten och tillämpas genom analogier.

---

⁷ A. Agell, M. Brattström, s. 133-134.

⁸ C. Ramberg; J. Ramberg, *Allmän Avtalsrätt*, 10:e upplagan, Nordstedts Juridik, 2016, s. 17.

⁹ A. Adlercreutz, L. Gorton, E. Lindell-Frantz; *Avtalsrätt I*, Juristförlaget i Lund; 14:e upplagan 2016; s. 40.

2.2.2 Förmögenhetsrätten och allmänna avtalsprinciper

Förmögenhetsrätten är en del inom civilrätten som reglerar ekonomiska rättigheter och skyldigheter mellan enskilda och juridiska personer.¹⁰ På förmögenhetsrättens område tillämpas den allmänna avtalsrätten som är gemensam för alla avtalstyper. Inom avtalsrätten tillämpas avtalslagen endast på ett begränsat område. Avtalsrätten tar sikte på generella avtalsrättsliga problem, som inte återfinns i avtalslagen. Dessa är t.ex. avtals tillkomst, fastställande av avtalsinnehåll, fastställande av parternas avtalade prestationer, regler om avtalsbrott o.s.v. Avtalslagen innehåller alltså luckor som behöver fyllas av kompletterande okodifierad avtalsrätt.¹¹

För att fastställa avtals innehåll och tillämpning är principerna som används i stort sett desamma för alla avtal. I vissa branscher kan principerna skilja sig från andra branscher beroende på att de har utvecklats och använts på olika sätt. För att fastställa avtals innehåll saknar svensk rätt lagregler för hur förfarandet ska gå till.¹²

Principerna om fastställande av avtals innehåll och tillämpning har därför vuxit fram genom rättspraxis. Viss restriktivitet bör iaktas vid tillämpning av praxis som rättskälla eftersom Högsta domstolens domar ofta anknyts till specifika tvister med specifika omständigheter. I de fall HD uttalar sig mer generellt om innehållet i allmänna avtalsrättsliga principerna kan de karaktäriseras som en vägledande rättskälla.¹³

Dessa principer i svensk rätt påminner om den internationella avtalsrätten och påverkas av internationella regelverk som UNIDROIT Principles of

---

¹⁰ B. Flodgren; *Civilrätten i ett framtidsperspektiv*, SvJT 100 år, 2016, s. 24.

¹¹ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 18, 21.

¹² A. Adlercreutz, L. Gorton, *Avtalsrätt II*, sjätte upplagan, 2010, s. 14.

¹³ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 26.

International Commercial Contracts, Principles of European Contract Law (PECL) och Draft Common Frame of Reference (DCFR).¹⁴

---

¹⁴ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 23.

3 Bodelningsavtal: tolkning, misstag och oskälighet

3.1 Vad är ett bodelningsavtal?

Bodelning ska göras då ett äktenskap löses upp; antingen på grund av den ena makens död eller vid äktenskapsskillnad. Oavsett anledning till äktenskapets upplösning behöver det finnas giftorättsgods mellan makarna som ska delas upp.¹⁵ Värdet av vad som återstår efter det att avdrag för skulderna gjorts ska delas lika mellan makarna, 10 kap 1 § och 11 kap 3 § ÄktB.

I propositionen (prop.) till äktenskapsbalken stadgas att ett bodelningsavtal i vissa fall kan sätta makarnas äktenskapsförord ur spel. Bodelningsavtalet är en praktisk lösning i de fall makarna är överens och gäller före äktenskapsförordet.¹⁶

Ett bodelningsavtal ska vara en skriftlig handling enligt 9 kap 5 § ÄktB och blir inte bindande för någon part förrän det är undertecknat av *båda* parterna, se NJA 2000 s. 747 1 och 11 (den s.k. ömsesidighetsprincipen). Innehållet i avtalet är makarna fria att själva råda över och det är vanligt att makarna översiktligt sammanfattar uppdelningen av de aktuella tillhörigheterna.¹⁷

---

¹⁵ F. Grauers, s. 61.

¹⁶ Regeringens proposition 1986/87:1 om äktenskapsbalk m.m. s. 68.

¹⁷ Örjan Teleman, s. 293.

3.2 Tolkning

Inom avtalsrätten är en grundläggande princip att avtal är bindande. För att avtalet ska vara möjligt för parterna att fullfölja måste de vara överens om avtalets innehåll. I de fall parterna är oense om detta, och därmed dess rättsverkningar, ska avtalsinnehållet fastställas genom *tolkning av avtalet*.¹⁸

Det saknas lagstadgade regler om hur tolkningsförfarandet går till. För att fylla ut avtal i de delar avtalet saknar bestämmelser får vägledning av tolkningsförfarandet hämtas från praxis och doktrin. Det finns få rättsfall, där klara slutsatser kan dras, om hur tolkningsförfarandet ska gå till med preciserade regler och principer. Vid tolkning av avtal stödjer sig HD på den teoribildning som finns i den juridiska litteraturen som grund för avgöranden. I doktrin har tolkningsreglerna och principerna preciserats genom användning av teoretiska utgångspunkter och genom att systematisera rättspraxis.¹⁹

3.2.1 Tolkning av bodelningsavtal inom äktenskapsrätten

Det finns ingen lagregel i äktenskapsrätten som stadgar hur ett bodelningsavtal ska tolkas. Det finns inte heller mycket praxis som ger svar på hur tolkning av bodelningsavtal ska gå till. Vägledande kan, i viss utsträckning, bli hur äktenskapsförord har tolkats i praxis. Både äktenskapsförord och bodelningsavtal reglerar egendomsfördelningen mellan makar.

Ett fall då HD tolkade ett äktenskapsförord är NJA 1959 s. 161. Makarna hade kommit överens i äktenskapsförordet om att viss egendom skulle utgöra enskild egendom. Det var dock oreglerat om avkastning av den

---

¹⁸ B. Lehrberg; Avtalsolkning, sjunde upplagan s. 20.

¹⁹ B. Lehrberg, s. 44.

enskilda egendomen skulle förbli enskild eller övergå till giftorättsgods. HD utfäste att avkastningen av den enskilda egendomen skulle utgöra giftorättsgods mot bakgrund av 7 kap 2 § ÄktB. Lagrummet ställer krav på föreskrift i äktenskapsförordet om sådan avkastning.

Likaså uttalade sig HD i NJA 1987 s. 815 rörande avkastning av enskild egendom. Kravet på tydlighet vid avvikning av den lagreglerade egendomsfördelning behöver inte nödvändigtvis komma till uttryck i textens ordalydelse. Det behöver dock framgå som tydligt genom äktenskapsförordets övriga utformning och omständigheter att avvikning ska ske.

Ytterligare ett exempel då HD tolkat äktenskapsförord är SvJT 1918 rf s. 14. Makan avsade sig där all rätt till giftorättsgods i mannens egendom i ett äktenskapsförord upprättat före äktenskapet. HD tolkade äktenskapsförordet så att egendom förvärvad under äktenskapet ändå skulle utgöra giftorättsgods. Makarna hade i äktenskapsförordet inte uttryckligen reglerat att egendomen skulle utgöra mannens enskilda, vilket följer av 7 kap 2 § ÄktB.²⁰

Fallen ovan visar att rättstillämparen vill göra minsta möjliga avsteg från den lagreglerade egendomsfördelningen inom äktenskapsrätten, varför en restriktiv tolkning av äktenskapsförord tillämpas. Parterna som ingår äktenskapsförord måste vara tydliga vid sin formulering vid avvikande av gällande rätt.²¹

3.2.2 Tolkning av bodelningsavtal inom förmögenhetsrätten

---

²⁰ Ö. Teleman, *Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa*, sjätte upplagan, Nordstedts Juridik, 2016 s. 57.

²¹ Ö. Teleman, s. 57-58.

Även på förmögenhetsrättens område saknas lagstadgade regler om avtalstolkning. Däremot finns det mycket rättspraxis och doktrin på området som vägleder tolkningsförfarandet. När parterna är oense om vad som är deras gemensamma partsvilja, ska denna fastställas mot bakgrund av en rad objektiva omständigheter. Dessa är i hög grad samstämmiga med bestämmelser i de internationella regelverken UNIDROIT Principles kap 4-6, PECL kap 5 och DCFR.²²

Listan på de relevanta omständigheter som kan läggas till grund för att tolka ett avtals innehåll kan göras lång och de främsta tolkningsgrunderna är enligt följande:

- avtalets ordalydelse,
- vad som skulle ha gällt om parterna inte avtalat särskilt om ett visst förhållande (t.ex. enligt dispositiv lag),
- omständigheterna i samband med avtalsförhandlingarna,
- praxis som har utbildats mellan parterna i tidigare avtalsrelationer,
- parternas beteenden (inklusive passivitet) efter avtalets ingående,
- avtalets ändamål,
- termers och begrepps betydelse i den relevanta branschen
- handelsbruk
- avtalets systematiska uppbyggnad, och
- skälighet.

Dock är det enbart ett fåtal omständigheter som är relevanta för det speciella bodelningsavtalsrättsliga problem som analyseras i denna uppsats. Omständigheter i samband med avtalets ingående är irrelevanta vid tolkning av mitt bodelningsfall eftersom parterna är sams och överens. Praxis som bildats mellan parterna i tidigare avtalsrelationer är oväsentligt eftersom de inte tidigare avtalat om bodelning med varandra.

---

²² C. Ramberg; J. Ramberg, s. 147.

Vidare är omständigheter som uppbyggnad av termer och begrepp i relevant bransch och handelsbruk inte väsentligt. Bodelningsavtal är så olika och speciella till sin karaktär att det inte går att fastställa någon sedvana eller något handelsbruk.

Avtalets systematik är inte heller av betydelse vid tolkning av bodelningsavtalet i mitt fall. Man skulle kunna tänka sig att bodelningsavtalet inleds med en ingress som omtalar vad makarna önskat åstadkomma med avtalet (t.ex. en hälftindelning av allt), vilket i så fall skulle ha påverkat avtalstolkningen. Men i bodelningsfallet som uppsatsen utgår från, fanns ingen sådan ingress. Man skulle också kunna tänka sig att bodelningsavtalet har olika rubriker som kan indikera vad parterna avsett om tillgångarna s.a.s. inte existerar. I bodelningsfallet som uppsatsen tar sin utgångspunkt från var dock bodelningsavtalet kortfattat och avtalets struktur gav därför ingen ledning vid avtalstolkningen.

Omständigheter rörande parternas beteenden efter avtalets ingående kommer heller inte beröras vid tolkning av bodelningsavtalet. Direkt efter att maken insåg att det inte fanns några banktillgångar protesterade han.

När jag nu har sållat bort en rad omständigheter återstår att mer ingående analysera de återstående relevanta faktorerna, nämligen:

- underförstådda avtalsvillkor
- avtalets ordalydelse
- vad som skulle ha gällt enligt dispositiv rätt om parterna inte avtalat särskilt om ett visst förhållande
- avtalets syfte och ändamål

Genom att tolka avtal utifrån olika objektiva omständigheter ska rättstillämparen göra en *sammanvägning* av dessa som kan leda till framgång för avtalsparterna.²³

---

²³ C. Ramberg, <http://www.avtalslagen2010.se/Section/7.3>, 2017-04-20.

3.2.2.1 Underförstådda avtalsvillkor

Utgångspunkten efter att avtal har ingåtts är att dess innehåll också speglar parternas gemensamma partsvilja eftersom de är fria att själva bestämma vad som ska ingå i avtalet. Principen om parternas gemensamma partsavsikt innebär att deras gemensamma vilja väger tyngre om avtalet ger uttryck för någonting de inte avsett från början, *falsa demonstratio non nocet*.²⁴

Då parterna anser att de har olika partsavsikter, ska deras gemensamma partsavsikter försöka fastställas. Det kan vara så att eventuella underförstådda avsikter med avtalet föreligger, d.v.s. att parterna underförstått kan ha menat någonting som inte kommit till uttryck i avtalet.

Det är emellertid svårt att utskilja vad parternas gemensamma vilja var vid ingåendet av avtalet, eftersom de i efterhand kan hävda någonting annat. Metoden för att fastställa den underförstådda partsavsikten kan därför ibland behöva kompletteras med hjälp av andra omständigheter.²⁵

3.2.2.2 Avtalets ordalydelse

Ordalydelsen anses alltså ge uttryck för vad parterna gemensamt kommit fram till vid utbyte av parternas viljeförklaringar.²⁶ Ett skriftligt avtal fungerar som underlag för att fastställa den gemensamma partsviljan. I NJA 2013 s. 271 uttalade HD att i de fall det inte föreligger någon gemensam partsavsikt eller sakförhållanden vid sidan av avtalstexten som kan förtydliga hur parterna har uppfattat ett avtalsvillkor, ska tolkningen inriktas på villkorets ordalydelse. I NJA 2007 s. 35 framhåller HD att avtalets ordalydelse är utgångspunkten vid tolkning av avtalet då parterna inte

---

²⁴ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 144.

²⁵ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 145-146.

²⁶ A. Adlercreutz; L. Gorton, s. 57.

åberopat att de uppfattat någonting annat vid avtalets ingående. Ordalydelsen ska då läsas utifrån ”textens normala betydelse”.²⁷

Parter kan ibland ingå ett avtal där de har skrivit en sak men avsett något annat. Det som avtalet då ger uttryck för stämmer inte överens med parternas gemensamma partsvilja. När andra omständigheter än ordalydelsen tyder på att parterna menat någonting annat kan avtalets innehåll fastställas i strid mot ordalydelsen (*korrigering*). I vissa, ovanliga, fall kan en part bevisa att den gemensamma partsviljan inte är den samma som ordalydelsen. Partsviljan väger i dessa fall tyngre än avtalets ordalydelse.²⁸

Exempel på när avtal har tolkats i strid mot dess ordalydelse är NJA 1984 s. 280. HD tog fasta på den information säljaren lämnat muntligen om en indexklausul och ansåg att det var avgörande för avtalets betydelse. HD beaktade vad konsumenten rimligen kunnat förutse om indexklausulens ekonomiska konsekvenser, snarare än klausulens språkliga lydelse och tolkade avtalet i strid mot dess ordalydelse.

Ytterligare ett exempel är HD:s dom från 24 februari 2017 T 3034-15. Avtalet rörde övertagande av en besiktningsmans ansvar från en uppdragsgivare till en annan person. I överlåtelseavtalet, som godkändes av besiktningsmannen, framgick av ordalydelsen att förvärvaren fick rätt till ersättning för den överlåtande (ursprungliga) partens skada. Frågan var om förvärvaren kunde få ersättning för sin egen skada, trots att överlåtaren inte lidit någon skada. HD ansåg att ordet ”överta” är oklart i sammanhanget och menade att avtalet ska tolkas så att besiktningsmannen åtagit sig ansvar för förvärvarens skada.

---

²⁷ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 161-162.

²⁸ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 163.

3.2.2.3 Dispositiv rätt

Den dispositiva rätt som följer vid tillämpning av bodelningsavtal är likadelningen av makars giftorättsgods som ingår i bodelningen, 10 kap 1 § ÄktB. Avtalsbestämmelser ska tolkas i sin rättsliga kontext; den dispositiva rätten fungerar som jämförelsenorm vid tolkning av avtal.²⁹ Den används också vid tolkning i form av utfyllnad då ett avtal saknar klara bestämmelser.

I NJA 2012 s. 597 uttalade HD att den dispositiva rätten ska användas som utgångspunkt vid tolkning av avtal. Det blir framförallt aktuellt i de avtal vars ordalydelse är oklar och avtalets övriga systematik och uppbyggnad inte ger tillräcklig vägledning. Det är inte självklart att dispositiv rätt ska användas som utfyllnad av avtal. Parterna kanske underförstått är överens om att av någonting annat än dispositiv rätt ska fylla ut avtalet.³⁰

I vissa avtal händer det att avtalet, eller en bestämmelse i avtalet, avviker från dispositiv rätt på ett överraskande eller betungande sätt för ena parten. Har parterna syfte att friskriva sig från dispositiva rättsregler krävs att det tydligt framgår till medkontrahenten, som ska vara införstådd med friskrivningen.³¹ Tolkning av avtal som är betungande och överraskande vid den dispositiva avvikelsen ska tolkas restriktivt mot bakgrund av dispositiv rätt.³²

I ett aktiebolagsrättsligt fall, NJA 1990 s. 286, uttalade HD att tydlighetskravet på aktieägares utfästelser i stämmoprotokoll, vid avvikande av dispositiv rätt, innebär att de ”på förhand måste identifiera kravet och förstå dess innebörd för att kunna uppfylla det.” Det ska tydligt framgå att avtalsparterna gör ett medvetet avsteg från dispositiva bestämmelser.³³

---

²⁹ B. Lehrberg, s. 191.

³⁰ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 167.

³¹ B. Lehrberg, s. 196.

³² B. Lehrberg, s. 227.

³³ H. Almlöf, *När dispositiva lagregler blir tvingande om behovet av kreativitet i det aktiebolagsrättsliga lagstiftningsarbetet*, SvJT 2017 s. 17.

I doktrin är det omdiskuterat hur långt tydlighetskravet kan gå. Grönfors framhåller ett långtgående tydlighetskrav, visserligen med sikte på transporträtten, där dispositiv rätt presumeras föreligga vid ett avtals oklarhet och avvikelse ska endast ske om det föreligger tillräckligt starka skäl.³⁴

3.2.2.4 Avtalets syfte och ändamål

Ett sätt att fylla luckorna där avtalsinnehållet saknas eller inte lämnar uttryckliga bestämmelser är att läsa avtalet i ljuset av dess ändamål och syfte. HD har i ett flertal rättsfall refererat till avtalets ändamål och syfte vid fastställande av avtalsinnehåll vilket återspeglar vad som också stadgas i de internationella regelverken.³⁵

I NJA 2001 s. 750 uttalade HD vid fastställande av ett försäkringsavtalsvillkor att hänsyn ska tas till avtalsklausulens syfte och samtidigt se till vad som är en ”rimlig och förnuftig reglering”. Liknande uttalande gjorde HD även i NJA 2013 s. 253.

I NJA 2006 s. 53, även här angående tolkning av ett försäkringsavtalsvillkor, utfäste HD att vid fastställande av avtalets innehåll ska hänsyn tas till *bland annat* avtalets syfte. Enbart ett fastställande med hänsyn till avtalets syfte är alltså inte tillräckligt, utan omständigheter som ordalydelsen, försäkringens art, lagstiftning osv ska vägas samman vid tolkningen av avtalet.

I NJA 2015 s. 741 tolkade HD ett avtal om konkurrensbegränsande villkor i enlighet med dess syfte. Det rörde sig om ett aktieägaravtal som hade till syfte att ”verka avskräckande”. Avtalet kunde tillämpas på ett betydande tillämpningsområde.

---

³⁴ B. Lehrberg, s. 198.

³⁵ UNIDROIT Principles Arts. 4.3(d) och 4.8(b), PECL 5:102(c) och DCFR 11-8:102(e).

I NJA 2012 s. 3 fastställde HD ett försäkringsvillkor enligt en ”naturligt och rimligt” tolkningsförfarande.

3.2.2.4.1 Rimlighetsprövning av tolkningsresultatet

Till sist ska en övergripande rimlighetsbedömning göras av tolkningen vid fastställande av avtalets innehåll. Bedömningen sker för att säkerställa att tolkningen är rimlig och tar i sin helhet hänsyn till att uppnå en likvärdig balans i avtalsprestationerna.³⁶

3.2.3 Samlad bedömning

Vid tolkning av bodelningsavtalet som uppsatsen utgår från aktualiseras följande objektiva omständigheter: underförstådda avtalsvillkor, avtalets ordalydelse, dispositiv rätt och avtalets ändamål och syfte. Rättstillämparen prövar tolkningsdata i en sammanvägning för att fastställa avtalets innebörd.³⁷

Det ska mycket till för att ett avtal ska tolkas i strid mot dess ordalydelse. I bodelningsavtalet lyder ordalydelsen att maken tilldelas bankmedlen och maken tilldelas fastigheterna. Bankmedlen visade sig sakna värde vid tidpunkten för bodelningsavtalet, varför maken inte fått något värde i bodelningen. Vid en strikt bokstavstolkning ska maken, trots detta, tilldelas bankmedlen.

Det kan dock föreligga omständigheter som påverkar en tolkning av avtalet i strid mot dess ordalydelse. Vid ingåendet av bodelningsavtalet hade det inte kommit till makarnas kännedom att bankmedlen saknade värde. Korrigering blir då relevant för bodelningsavtalet, eftersom ordalydelsen inte säkert ger uttryck för parternas gemensamma partsvilja. Parterna har i enlighet med

---

³⁶ B. Lehrberg, s. 205.

³⁷ C. Ramberg, <http://www.avtalslagen2010.se/Section/7>, 2017-05-03.

bodelningsavtalets ordalydelse förklarar hur egendomen ska fördelas mellan dem. Frågan är om den gemensamma partsviljan i första hand var att de skulle få lika stora värden, vilket inte uttryckligen framgår i avtalstexten, eller om de avsåg att fördela egendomen enligt ordalydelsen oavsett dess värde.

Enligt min bedömning ska hänsyn tas till huruvida parternas gemensamma partsvilja kommit till uttryck i avtalet och om det kan föreligga underförstådda avtalsvillkor. Kan maken göra det tillräckligt sannolikt att bodelningsavtalet är villkorat av att uppgifterna på bankkontot var korrekta, utgör det ett underförstått avtalsvillkor som gör att avtalet kan tolkas i strid mot ordalydelsen i enlighet med likadelning.

Ett praktiskt problem är dock vad som är konsekvensen av detta underförstådda villkor. Frågan är dock om man kan gå så långt att man säger att bodelningsavtalet förfaller? Med andra ord, måste makarna börja om från början med bodelningen? Det kanske inte räcker att ett villkor med så långtgående konsekvenser är underförstått. Eftersom det är mycket troligt att bodelningsavtalets ordalydelse inte återger den gemensamma partsviljan, har jag svårt att se någon annan lösning än att intolka ett underförstått villkor.

Den dispositiva rätt som tillämpas vid bodelning innebär en likadelning av makarnas gemensamma bo. Avviker ett avtal från dispositiv rätt på ett betungande och överraskande sätt ställs det ett visst krav på tydlighet att så sker gentemot medkontrahenten.

Makarna får antas ha förutsatt vid avtalets ingående att fördelningen var en likadelning av det gemensamma boet. Bodelningsavtalet resulterade istället i att maken fick all egendom. Det kan anses här att avtalet, för maken, är både betungande och överraskande. Med hänsyn till tydlighetskravet som ställs vid sådana omständigheter kan det enligt min mening inte anses vara uppfyllt.

Genom en tolkning av bodelningsavtalets syfte med stöd av praxis, kan det bli svårt att i en slutsats komma fram till att resultatet av bodelningsavtalet är ”rimligt och naturligt”. Makarnas tillgångar utgjorde giftorättsgods innebärandes att maken har lika rätt till egendomen som kvinnan. Det är inte vilket som utgångspunkt ska fördelad lika mellan makarna. Det är inte förenligt med syftet att all gemensam egendom ska tillfalla maken och lämna maken utan någonting.

På samma sätt kan en tolkning av bodelningsavtalets syfte inte heller komma fram till slutsatsen att det uppfyller kravet på någon ”förnuftig mening” eftersom avtalsinnehållet och resultatet av avtalet även motsätter sig dispositiv rätt.

Bodelningsavtalet har slutits mellan makarna på felaktiga antaganden, och en tolkning av avtalet ska göras mot bakgrund av parternas underförstådda partsvilja, avtalets syfte och ändamål och dispositiv rätt. Det är ovanligt att fastställa ett avtal i strid mot dess ordalydelse, men sannolikt i mitt bodelningsfall. Med stöd av att avtalet dessutom är överraskande betungande för maken och i strid mot avtalets syfte och ändamål är det överhängande klart att tolkning ska ske till makens fördel.

3.3 Misstag och oskälighet i samband med bodelningsavtal

3.3.1 Oskäliga avtal i äktenskapsrätten

Som med alla avtal kan även innehållet i ett bodelningsavtal komma att få oönskade konsekvenser av diverse anledningar. Avtalet kan då komma att behöva jämkas eller lämnas utan avseende.

Regler om jämkning av bodelning återfinns i ÄktB 12 kap 1 §. Reglerna om jämkning i ÄktB äger dock inte tillämpning på slutgiltiga bodelningsavtal. Anledningen beror på att jämkningen sker efter äktenskapet och således faller utanför äktenskapsrätten och dess tillhörande lagstiftning.³⁸ Då ett bodelningsavtal är oskäligt ska det därför tas upp till prövning genom analog tillämpning av generalklausulen i 36 § AvtL.³⁹

3.3.2 Oskäligen avtal i förmögenhetsrätten

Avtalsrätten bygger på två grundstenar som är varandras motsatser. Å ena sidan gäller principen att avtal ska hållas (*pacta sunt servanda*) och avtalsparterna fria att avtala om vad de vill. Å andra sidan präglas avtalsrätten på tanken om avtalets ekvivalens, d.v.s. att parternas avtalsprestationer ska vara av jämlikt värde. Rättssystemet finns till för att upprätthålla balansen mellan avtalsparterna samtidigt som intresset av avtalsfrihet tillgodoses.⁴⁰ HD har fastslagit i rättsfallen NJA 1999 s. 575 och NJA 1999 s. 793 att utgångspunkten vid bedömning av ett avtals oskälighet är att vardera avtalspart bär risken att dennes förutsättningar slår fel.

Vid ingående av avtal sker ett medvetet risktagande och en riskfördelning som inte ska rubbas.⁴¹ Parterna står själva risken att avtalet inte uppnår deras primära syften med dess ingående.⁴² Generalklausulen i 36 § AvtL infördes för att möjliggöra för rättstillämparen att ändra ett avtal som anses oskäligt och även förhindra tillämpningen av ett sådant avtal.⁴³

Lagrummet lyder enligt följande:

---

³⁸ Prop. 1986/87:1 s. 77-78.

³⁹ Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m. m. s. 113.

⁴⁰ R. Dotevall, *Ekvivalensprincipen och jämkning av långvarigt avtal*, SvJT 2002 s. 441.

⁴¹ Prop. 1975/76:81 s. 119

⁴² C. Ramberg, <http://www.avtalslagen2010.se/Section/5>, 2017-04-25.

⁴³ A. Adlercreutz, L. Gorton, E. Lindell-Frantz; *Avtalsrätt I*, Juristförlaget i Lund; 14:e upplagan 2016; s. 333.

”Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det icke skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende.”

Generalklausulens huvudsakliga syfte tar sikte på avtal i konsumentförhållanden eller liknande avtalsförhållande för att möjliggöra ändring i avtalen. Lagrummets principer kan även tillämpas utanför konsumentområdet vilket möjliggör att avtal mellan bland annat privatpersoner även kan tas upp till oskälighetsprövning. Vid sådan tillämpning ska viss försiktighet iakttas.⁴⁴

Då avtalet eller avtalsvillkoret ska lämnas utan avseende innebär det i praktiken att avtalet blir ogiltigt. Jämkning kan innebära att avtalet står fast men med den skillnaden att det oskäliga avtalsvillkoret justeras. Det kan också vara så att jämkning föranleder att avtalet i sin helhet kan behöva ändras för att uppehålla balansen mellan parterna. Syftet med jämkning är att parterna ska fördelas samma risk som deras tanke var vid ingången av avtalet.⁴⁵

3.3.2.1 Oskälighet på grund av ändrade förhållanden

Huvudregeln lyder att avtalsparterna själva bär risken för att en framtida händelseutveckling kan bli ofördelaktig och att förutsättningarna som ligger till grund för beslutet inte är korrekta.⁴⁶ Det finns dock undantag; alla avtalslöften kan inte under alla omständigheter förväntas hållas. Vid jämkning av avtal stödjer sig rättstillämparen på 36 § AvtL som möjliggör

---

⁴⁴ Prop. 1975/76:81 s. 29-30.

⁴⁵ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 142.

⁴⁶ E. Lindell-Frantz, *Svek och agerande i strid med tro och heder vid ingående av personförsäkringsavtal*, Juristförlaget i Lund 2011, Festskrift till Boel Flodgren, s. 186.

att avtal kan bli oskäligt på grund av ändrade förhållanden. Vägledning vid bedömningen av dessa får hämtas från internationella regelverken som i stort stämmer överens med svenska rättsprinciper.⁴⁷

Ett ändrat förhållande ska ha stor inverkan på avtalet för att vara rättsligt relevant. Den nya situationen ska ha påverkat avtalet så att det ”inte längre omfattas av det ursprungliga avtalsunderlaget” eller att avtalet inte längre omfattar vad parterna från början hade tänkt sig.⁴⁸

Vid en analog tillämpning av oskälighetsbedömning enligt 36 § AvtL på bodelningsavtalet, mot bakgrund av ändrade förhållanden, ska hänsyn tas till huruvida händelseutvecklingen varit förutsebar för parterna och om de haft möjlighet att avvärja faran. Bedömningen ska också ta hänsyn till om faran är av sådan omfattning och påverkan att det motiverar ett ingrepp med 36 § AvtL. För att ett ändrat förhållande ska ligga för handen och vara relevant vid oskälighetsbedömningen ska det rubba avtalsbalansen, vara oförutsebart och bortom den drabbade partens insikt, kontroll och förmåga att förebygga händelseutvecklingen och risken ska inte bäras av den drabbade parten.⁴⁹

3.3.2.2 Oskälighet på grund av omständigheter vid avtalets ingående

Oskälighet kan uppkomma på grund av omständigheter vid bodelningsavtalets ingående som med stöd av en analog tillämpning av 36 § AvtL gör att avtalet kan lämnas utan avseende eller jämkas. Föreligger omständigheter vid avtalets ingående som gör att avtalet blir oskäligt, utgör de alltså ett undantag för principen som *pacta sunt servanda*.⁵⁰

---

⁴⁷ UNIDROIT Principles Arts. 6.2.1-6.2.2, PECL 6:111 och DCFR 111-1:110.

⁴⁸ UNIDROIT Principles Art. 6.2.2, PECL Art. 6:111.

⁴⁹ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 199.

⁵⁰ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 135.

Oskälighetsbedömningen kan ta sikte på flera olika faktorer som påverkar bedömningen om avtalet är oskäligt och det finns inga givna regler att förhålla sig till. En sammanvägning av olika faktorer blir istället avgörande vid oskälighetsbedömningen.⁵¹

En relevant omständighet som föreligger mellan makarna är att de ingick bodelningsavtalet genom att felaktigt ha antagit att bankmedlens värde uppgick i samma värde som fastigheterna. Det rör sig om ett misstag i bevekelsegrunderna och frågan är om maken hade ingått avtalet om det kommit honom till känna *innan* avlatsslutet att bankmedlen saknade värde. Med hänsyn till makens reaktion efter att omständigheterna uppdagats tyder det på att så inte hade skett.

3.3.2.3 Oskäligt avtalsinnehåll

En omständighet som föranleder att ett avtal kan anses oskäligt och som är applicerbart på mitt bodelningsfall är då avtalets innehåll saknar ekvivalens, d.v.s. avtalsbalansen är oskäligt skevt fördelad.⁵²

36 § AvtL möjliggör att jämka avtal eller lämna avtal utan avseende, om innehållet är oskäligt skevt. Rättstillämparen ska tillämpa generalklausulen restriktivt. För att ett avtal eller avtalsvillkor ska tas upp till oskälighetsprövning behöver det inte vara *uppenbart* oskäligt, utan det är tillräckligt med att avtalet endast anses är oskäligt.⁵³ Oskälighetsbedömning tar fasta på parternas totala avtalsprestationer och sammanväger dessa för att mäta avtalsbalansen.⁵⁴

Oskälighetsbedömningen återfinns som ovan nämnts inte i lagen, utan tar sin utgångspunkt hämtas från andra omständigheter. Bedömningen tar bland

---

⁵¹ C. Ramberg; J. Ramberg, s. 138.

⁵² C. Ramberg; J. Ramberg, s. 191.

⁵³ S. Votinius; *Avtalslagens generalklausul och den rättvisebaserade kontraktsuppfattningen*, Avtalslagen 90 år, Nordsteds, 2005, s. 341.

⁵⁴ C. Ramberg; J. Ramberg, 2016, s. 190.

annat sikte på hur ett avtal förhåller sig till tvingande- och dispositiva rättsregler. Att ett avtal avviker från dispositiv rätt behöver inte innebära att det är oskäligt men den dispositiva rätten används som *utgångspunkt* vid bedömningen eftersom den mestadels överensstämmer med samhällets allmänna rättsuppfattning.⁵⁵

I NJA 1982 s. 230 bedömde HD ett bodelningsavtal vara oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll. Bodelningsavtalet fördelade maken betydligt större del av makarnas giftorättsgods och det förelåg inte något förhållande i målet talar för att maken skulle godta en sådan delning. Avtalet avvek väsentligen från reglerna som skulle ha gällt enligt dispositiv rätt och föranlett att maken skevfördelats. HD fastställde att de delar i avtalet som brister i skälighet ska lämnas utan avseende.

Göta Hovrätts dom, T 2423-12 från 2013-05-24, illustrerar argumentationen kring oskälighetsbedömningen. Hovrätten dömde, efter yrkande om ogiltigförklaring av ett bodelningsavtal, att avtalet visserligen var oskäligt mellan parterna, men inte värre än att det kunde föranleda partiell jämkning.

Parternas rättmätiga förväntningar vid avtalets ingående beaktas vid oskälighetsbedömningen och hänger samman med parternas värderingar vid avtalsförhandlingarna.⁵⁶ HD konstaterade i NJA 2009 s. 408 att avtalsinnehåll som ger ena parten ett oacceptabelt övertag och som medför brister i avtalets jämvikt, är oskäligt. Bodelningsavtalets resultat var inte i enlighet med makarnas rättmätiga förväntningar eftersom de var till klar nackdel för maken. Omständigheterna vid avtalets ingående påverkade makarnas förväntningar vilket får betydelse vid oskälighetsbedömningen.

3.3.3 Särskilda hänsyn vid misstag och

---

⁵⁵ K. Grönfors; R. Dotevall, *Avtalslagen*, 2010 s. 272.

⁵⁶ K. Grönfors; R. Dotevall; *Avtalslagen en kommentar*, 2010, s. 247 och 249.

oskälighet i samband med bodelningsavtal

I bodelningsfallet som uppsatsen utgår från, slöts avtalet på felaktiga antaganden. Båda parter utgick felaktigt från att banktillgångarna var så stora som framgick av bankens redovisning. För bedömningen om avtalets oskälighet är det centralt att utgå ifrån avtalets innehåll och principerna om ekvivalens mellan parterna. Frågan tar sikte på om en make har skevfördelats, och i så fall, om skevfördelningen medför oskäligt obalanserade avtalsprestationer mellan makarna som föranleder att avtalet ska lämnas utan avseende eller jämkas.

Den ekonomiska konsekvensen av bodelningsfallet i uppsatsen är att maken inte tilldelades något värde, medan maken tilldelades allt trots att maken enligt dispositiv rätt hade rätt till hälften av värdet. Bodelningsavtalet slöts på felaktiga antaganden och makarna hade inte som syfte att skevfördela maken. Avtalet resulterade i en väsentlig nackdel för maken eftersom han inte fick någonting i bodelningen.

Oskälighet på grund av ändrade förhållanden utgör en omständighet som bygger på en händelseutveckling efter avtalets ingående. Redan vid tiden då makarna ingick bodelningsavtalet förelåg de oskäligen omständigheterna (bankmedlen saknade värde redan vid avtalsslutet). Oskälighet på grund av senare inträffade händelser får alltså inte bäring i fallet om bodelningsavtalet.

Oskälighetsbedömningen mot bakgrund av oskäligt avtalsinnehåll finner stöd av ekvivalensprincipen som också kommer till uttryck i NJA 1982 s.230. Innehållet i bodelningsavtalet som behandlades i fallet bedömdes som oskäligt på grund av bristande ekvivalens till makans nackdel. Bodelningsavtalets innehåll som uppsatsen utgår från, är oskäligt skevt till makens nackdel. Det avviker också väsentligt från dispositiv rätt och är i strid mot makens rättmätiga förväntningar. Omständigheterna talar för att avtalet är oskäligt.

Makarnas gemensamma felaktiga antaganden (misstag i bevekelsegrunderna) vid avtals ingående är också en faktor som är relevant vid oskälighetsbedömningen. Mycket talar alltså för att avtalet är oskäligt med hänsyn till ”omständigheterna vid avtalets ingående”.

Alla misstag och felaktiga antaganden är emellertid inte skyddsvärda. Frågan är om någon av makarna bör bära risken för sitt felaktiga antagande. En tanke är ifall maken borde tagit i beräkning att kontoutdragen från banken var missvisande och att banken ägnade sig åt bedrägeri. Det förefaller dock långsökt att maken ska anta att banken far med osanning; han har löpande mottagit information om sina bankkonton och det är rimligt att känna tillit till sin bank. Maken borde inte stå risken för att hans antagande slagit fel.

Annorlunda hade situationen varit om bodelningen, istället för bankinnehav, rörde sig om en dyrbar tavla som tilldelades maken, medan fastigheterna tilldelades maken och bodelningen därav motsvarade en likadelning. Förfalskade tavlor är vanligt förekommande vilket ställer krav på maken att försäkra sig om att tavlan är original. Maken har i denna situation ett ansvar att få tavlan undersökt i ett led att försäkra sig om dess riktiga värde och bär således risken att hans antaganden slår fel.

3.4 Förutsättningsläran och bodelningsavtal

Förutsättningsläran är en princip som fyller ut avtalstalgen ogiltighetsregler och är erkänd i både doktrin och rättspraxis. I NJA 1989 s. 614 (SPP-fallet) avtalade två makar vid föregående äktenskapsskillnad att hälften av mannens efterlevnadspension från försäkringsbolaget SPP skulle tillfalla hustrun, som en form av underhåll. Avtalet kunde emellertid inte fullföljas

eftersom en sådan fördelning strider mot SPP:s försäkringsvillkor. När hustrun väckte talan om skadestånd mot stöd av förutsättningsläran fastställde HD att rättsverkningarna av förutsättningsläran är att avtal ogiltigförklaras. I praktiken ska sådana problem istället lösas med hjälp av jämkning av avtal enligt 36 § AvtL eller avtalsbrott och skadestånd.

Av den anledningen kommer jag inte pröva förutsättningsläran på bodelningsavtal eftersom den till synes tycks förlorat sin verkan.

4 Oskälighetsanalys av det konkreta problemet

4.1 Beskrivning av det konkreta problemet

Makarna upprättade bodelningsavtalet för att fördela sin gemensamma egendom lika, men det resulterade i att maken erhöll allt och maken ingenting. Problemet som uppstår i bodelningssituationen är att makarna ingick bodelningsavtalet på felaktiga antaganden; de antog att fastigheterna och bankmedlen utgjorde lika stort värde. Vid en uppdelning av tillgångarna visade det sig emellertid att bankmedlen inte var värda någonting eftersom banken bedrivit bedrägeri.

Frågan är hur bodelningsavtalet ska hanteras vid en sådan skevfördelning. Undersökningen tar sikte på att fastställa bodelningsavtalets avtalsinnehåll och parternas underförstådda partsavsikter med hjälp av dels tolkning av avtal och dels genom oskälighetsbedömningen med stöd av 36 § AvtL. Det finns inte någon direkt tillämplig lagregel eller princip, varken i äktenskapsrätten eller i förmögenhetsrätten, som hanterar bodelningsavtal som ingåtts på felaktiga antaganden. Undersökningen har därför behövt finna vägledning genom att analysera praxis och doktrin i båda rättsområdena.

4.2 Lösning med hjälp av avtalstolkning

4.2.1 Lag

Hur ett bodelningsavtal ska tolkas går inte att lösa genom att vända sig till lagrummen inom varken äktenskapsrätten eller förmögenhetsrätten. Båda rättsområdena saknar tillämplig tolkningslagstiftning.

4.2.2 Förarbeten

I förarbetena till äktenskapsbalken och avtalslagen stadgas inte hur ett bodelningsavtal ska tolkas.

4.2.3 NJA

Det finns lite praxis som ger vägledning i hur ett bodelningsavtal ska tolkas, men det finns en del rättsfall där HD har tolkat äktenskapsförord. Uppsatsen har behandlat en rad rättsfall där HD har tolkat äktenskapsförord som, likt bodelningsavtalet, avviker från den lagreglerade egendomsfördelningen.

I NJA 1959 s. 161 saknade äktenskapsförordet uttryckliga bestämmelser om vilket egendomslag avkastning av enskild egendom ska utgöra. Framgår det inte i äktenskapsförordet gäller enligt dispositiv rätt att avkastningen ska utgöra giftorättsgods. Tydligheten behöver dock inte komma i direkt uttryck i äktenskapsförordet men ska tydligt framgå med hänsyn till dess övriga utformning, vilket HD utfäste i NJA 1987 s. 815.

Ytterligare ett fall där HD tolkade ett äktenskapsförord var i SvJT 1918 rf s.14. HD bedömde att all egendom förvärvad under äktenskapet ska utgöra giftorättsgods eftersom det inte i äktenskapsförordet framgår tydligt att någonting annat ska ske.

De ovan nämnda fallen ger uttryck för en restriktiv tolkning av äktenskapsförord där avvikelser från lagstadgade egendomsfördelningar tydligt ska framgå för att bli gällande. Det är inte självklart att ett bodelningsavtal ska tolkas på samma sätt. Fallen ovan kan anses utgöra en argumentationsgrund för att restriktiv tolkning även ska tillämpas på bodelningsavtal.

Praxis som genomgått har påvisat att avtal i vissa fall kan tolkas i strid mot dess ordalydelse. Med stöd av NJA 1984 s. 280 och HD:s dom från 24 februari 2017 T 3034-15, kan bodelningsavtalet tolkas i strid mot dess ordalydelse om maken kan göra sannolikt att den gemensamma partsviljan inte kommit till uttryck i avtalet. Avtalet ska i så fall inte tolkas i enlighet med ordalydelsen, utan i enlighet med den gemensamma partsviljan, likadelning av egendom, som inte kommit till uttryck i avtalstexten.

Tolkning mot bakgrund av dispositiv rätt har också kommit till uttryck i praxis. I NJA 1990 s. 286 ska båda parterna vara medvetna om att avvikelser sker och förstå avvikelsernas innebörd.

Praxis ger också, i NJA 2001 s. 750 och NJA 2013 s. 253, uttryck för att tolkning av avtal ska göras i ljuset av dess ändamål och syfte och se till vad som är rimligt och förnuftigt i varje enskild situation.

Mot bakgrund av ovan anförda ger en sammanvägning av praxis den bedömningen att bodelningsavtalet ska tolkas till makens fördel; avtalet ska tolkas i strid mot dess ordalydelse om maken kan göra sannolikt att parternas partsvilja inte kommit till uttryck i avtalet; avtalet avviker vidare från dispositiv rätt vilket kräver ett tydlighetskrav som inte är uppfyllt; avtalet strider vidare mot dess ändamål och syfte.

4.2.4 Doktrin

I doktrin ställs upp en rad objektiva omständigheter som ska sammanvägas vid tolkningsförfarandet för att fastställa avtalets innehåll. I bodelningsavtalsfallet som genomgås i uppsatsen har tre objektiva omständigheter lagts till grund för tolkning av bodelningsavtalet. Den första är underförstådda avtalsvillkor.

Principen *falsa demonstratio non nocet* ger uttryck för att den gemensamma viljan väger tyngre än den gemensamma viljeförklaringen. Principen ger endast uttryck för vad som gäller då parternas vilja går att fastställa. I de fall parterna har olika partsviljor får en undersökning av andra objektiva omständigheter fungera som stöd för att fastställa parternas gemensamma vilja.

En sådan relevant omständighet tar sikte på huruvida parternas gemensamma partsvilja kommit till uttryck i avtalet. Avtalet kan i vissa ovanliga fall tolkas i strid mot dess ordalydelse genom korrigering om partsavsikten är någonting annat än vad som stadgas i avtalet. Enligt avtalstexten i bodelningsavtalet ska maken tilldelas alla fastigheter och maken alla bankmedel. Eftersom bankmedlen saknade värde resulterade avtalet i att maken tilldelades all egendom och maken ingenting. Ordalydelsen är i sig inte oklar eller otydlig. Hade informationen om att bankmedlen saknade värde kommit till makarnas kännedom innan avtalsslutet hade den avtalade bodelningen antagligen sett annorlunda ut. Avtalet kan därför inte antas ge uttryck för parternas gemensamma partsavsikter. Maken måste göra sannolikt att avtalet inte ger uttryck för den gemensamma partsviljan och att makarna avsåg att avtala om någonting som inte kom i uttryck i avtalet. Genom att tillämpa korrigeringsregeln på bodelningsavtalet kan avtalet tolkas i strid mot ordalydelsen.

I doktrin framhålls vidare att då parterna inte reglerat en viss fråga, eller om avtal saknar uttryckliga bestämmelser, ska avtalet fyllas ut med hjälp av

dispositiv rätt som vid bodelningen innebär en likadelning av giftorättsgods. Resulterar avtalet i att vara betungande och överraskande för en part vid avvikelser från dispositiv rätt, måste det också framgå tydligt till medkontrahenten vid avtalets ingående för att bli gällande. I bodelningsförhandlingarna utgick avtalsparterna från att bankmedlens värde var att likställas med värdet på fastigheterna. Varken maken eller maken var medvetna om att avtalet skulle resultera i betungande och överraskande för maken. Tydlighetskravet har omöjligen uppfyllts.

Bodelningsavtalet ska också tolkas i ljuset av dess syfte. Med hänvisning till HD:s uttalande att ett avtal ska tolkas så att det får någon förnuftig mening, ska det föreligga även i bodelningsavtalet. Maken skevfördelades väsentligen i bodelningsavtalet, vilket inte ligger i linje med HD:s uttalande.

Bodelningsavtalets syfte kan antas vara en likadelning av makarnas gemensamma egendom, eftersom makarna antog att bankmedlens värde motsvarade värdet i fastigheterna. En rimlig tolkning i ljuset av bodelningsavtalets syfte föranleder därför en likadelning av makarnas gemensamma egendom, d.v.s. en likadelning på värdet av fastigheterna.

4.2.5 Slutsats

Ett bodelningsavtal som sluts på felaktiga antaganden mellan makar ska tolkas och innehållet ska fastställas, i strid mot avtalets ordalydelse, i enlighet med likadelning. Maken ska fördelas hälften av värdet på makarnas gemensamma bo, d.v.s. hälften av värdet på fastigheterna.

Bodelningsavtalet ska läsas utifrån en kombination av de objektiva omständigheter som ovan behandlats. Kan maken göra det sannolikt att makarnas gemensamma partsvilja inte kommit till uttryck i avtalet kan det tolkas i strid mot ordalydelsen. Genom att tolka avtalet i ljuset av dess syfte, där makarna hade för avsikt att fördela deras gemensamma egendom lika,

ska avtalet fastställas i enlighet med likadelningen. Genom tolkning med stöd av dispositiv rätt, som har sin utgångspunkt i likadelning, ska tydlighetskravet vara uppfyllt. Detta har inte iakttagits då bodelningsavtalet avviker både betungande och överraskande från dispositiv rätt eftersom maken väsentligen skevfördelats.

Argumentationen ligger här även i linje med vad en rimlighetsbedömning av avtalet kommer fram till. Genom en likadelning av makarnas gemensamma bo tar tolkningen hänsyn till avtalets ekvivalens.

4.3 Lösning med hjälp av misstag i bevekelsegrunderna/36 § jämkning

4.3.1 Lag

Det finns ingen lag som direkt reglerar jämkning eller oskälighet av bodelningsavtal. 12 kap 1 § ÄktB tar sikte på oskälighet *vid* själva bodelningen, medan bodelningsavtalet som uppsatsen behandlar utgår från en situation efter äktenskapet och faller således utanför den äktenskapsrättsliga lagstiftningen.

Med stöd av en analog tillämpning av 36 § AvtL kan bodelningsavtalets innehåll lämnas utan avseende eller jämkas om det anses oskäligt. Oskälighetsbedömningen stadgas inte i lagen utan utgår från relevanta omständigheter i varje enskilt fall.

4.3.2 Förarbeten

Propositionen 1975/76:81 till avtalslagen möjliggör en analog tillämpning av generalklausulen i 36 § AvtL på avtal mellan privatpersoner, så som bodelningsavtal. Det stadgas att tillämpningen ska ske restriktivt och möjliggör att bodelningsavtalet kan lämnas utan avseende eller jämkas.

Propositionen ger ingen närmare vägledning eller beskrivning i hur bodelningsavtalets oskälighetsbedömning ska gå till.

4.3.3 NJA

HD ansåg att ett bodelningsavtal var oskäligt i NJA 1982 s. 230. I bodelningsavtalet hade maken väsentligen skevfördelats och inget på att hon accepterade en sådan skevfördelning. Oskälighetsbedömningen i rättsfallet tog sikte på att avtalet avvek väsentligen från vad som annars hade gällt enligt dispositiv rätt och inga omständigheter förelåg för att godta en sådan skevfördelning. Avtalsbalansen var oskäligt skev till makans nackdel och efter en samlad bedömning lämnades avtalet i de oskäligen delarna utan avseende.

Rättsfallet utgör vägledande underlag vid bedömningen av bodelningsavtalet som uppsatsen utgår från. Makarna ingick bodelningsavtalet på felaktiga antaganden och vid en jämförelse av gällande lagregler som annars hade gällt för bodelningen, avviker bodelningsavtalet väsentligt. Det förefaller vidare orimligt att maken ska ha gått med på skevfördelningen eftersom det inte kommit till hans kännedom vid avtalets ingående att bankmedlen saknade värde.

Mot bakgrund av rättsfallet ovan kan oskälighetsbedömningen med stöd av 36 § AvtL tillämpas så att bodelningsavtalet jämkas eller lämnas utan avseende eftersom det brister i sin ekvivalens, avviker väsentligen från gällande dispositiv rätt och det föreligger inga omständigheter som tyder på att maken ska ha gått med på skevfördelningen.

4.3.4 Doktrin

I doktrin utfästs principen om pacta sunt servanda. Det finns dock omständigheter, som genomgås i uppsatsen, som åsidosätter principen. 36 § AvtL är en generalklausul och hur den används varierar. Som uppsatsen

behandlar sker en oskälighetsbedömning med stöd av 36 § AvtL på avtal eller avtalsvillkor utifrån en mängd olika omständigheter som inte framgår i lag. Istället får hänsyn tas till omständigheter i varje enskilt fall. Genom analogi kan 36 § AvtL tillämpas på bodelningsavtal.

Bodelningsavtalet som uppsatsen behandlar är ingått av båda parter på felaktiga antaganden och har resulterat i vara oskäligt skevt till makens nackdel. Bodelningsavtalet ingicks genom ett gemensamt misstag som påverkade maken i negativ riktning.

Oskälighetsbedömningen beaktar om avtalet kan anses oskäligt på grund av senare ändrade förhållanden, omständigheter vid avtalets ingående och oskäligt avtalsinnehåll.

För att ett ändrat förhållande ska ligga för handen ska avtalet inte längre omfattas av det ursprungliga avtalsunderlaget. Utredningen konstaterade emellertid att ett senare inträffat förhållande inte ligger för handen i bodelningsavtalssituationen; bankmedlen saknade värde redan vid avtalsslutet.

Då oskälighetsbedömningen tar sikte om det föreligger omständigheter vid avtalets ingående som föranleder att avtalet är oskäligt, iaktas huruvida någon av parterna borde ha insett de rådande omständigheterna och om någon bär risken för att antagandet slagit fel.

Vad som kan ligga till grund för oskälighetsbedömningen med avseende på oskäligt avtalsinnehåll, är huruvida på avtalet lider brist på ekvivalens. Lider avtalet brist i balansen kan det vara en relevant omständighet att beakta vid oskälighetsbedömningen. Ytterligare en relevant omständighet som kan vara av betydelse är hur avtalsinnehållet förhåller sig till dispositiv rätt. Maken har väsentligen skevfördelats och avvikningen från gällande dispositiva lagregler är stor.

Doktrin lämnar oskälighetsbedömningen i 36 § AvtL relativt öppen för rättstillämparen med hänsyn till att varje enskild avtalssituation ser annorlunda ut.

4.3.5 Slutsats

Avtalet ingicks på felaktiga antaganden av makarna gemensamt. De relevanta omständigheterna som oskälighetsbedömningen enligt 36 § AvtL har att beakta hänförs till förhållandena vid avtalets ingående och oskäligheten i avtalets innehåll.

Mycket talar för att oskälighet med hänsyn till omständigheterna vid avtalets ingående ligger för handen. Vid tiden för avtalsslutet ingick makarna avtalet med antagande om att värdet på bankmedlen motsvarade värdet på fastigheterna. Omständigheterna att banken utövat bedrägeri ligger utanför makens riskansvar eftersom det är en, för många, otänkbar omständighet. Mycket talar för att avtalet är oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid avtalets ingående.

Vidare talar utredningen även för att oskälighet med hänsyn till avtalsinnehållet föreligger. Avtalet lider brist på ekvivalens eftersom maken väsentligen har skevfördelats. En samlad bedömning av omständigheter som hänför sig till dispositiv rätt och makarnas rättmätiga förväntningar, talar för att bodelningsavtalets innehåll är oskäligt; maken fick ingenting i bodelningen vilket avviker väsentligen från dispositiv rätt och står i direkt motsats till makarnas rättmätiga förväntningar.

Slutligen ska hänsyn tas till om maken vid avtalsslutet kunnat förutse att bankmedlen saknade värde, och i så fall, om han bär risken för det. Undersökningen bytte ut bankmedlen mot en värdefull tavla för att jämföra riskfördelningen. Det förefaller vanligare, enligt min mening, att en värdefull tavla kan vara förfalskad än att en bank ägnar sig åt bedrägeri. I

bodelningsavtalet kan maken inte anses bära risken för att hans antaganden slog fel.

5 Sammanfattande slutsats

När ett bodelningsavtal har ingåtts på felaktiga antaganden ska dess innehåll fastställas med hjälp av tolkning mot bakgrund av objektiva omständigheter. Särskild hänsyn vid tolkningen ska tas till omständigheterna som hänför sig till underförstådda avtalsvillkor, avtalets ordalydelse, dispositiv rätt och avtalets ändamål och syfte.

Maken skevfördelades i bodelningsavtalet eftersom bankmedlen saknade värde. Mycket talar för att skevfördelningen inte stämmer överens med makarnas gemensamma partsvilja. Partsviljan har alltså inte kommit till uttryck i avtalet. Vid en tolkning i enlighet med avtalets ordalydelse ska maken tilldelas bankmedlen, oavsett om de saknar värde. Möjligheten att tolka avtalet i strid mot ordalydelsen kan dock bli relevant om maken kan göra sannolikt att makarnas gemensamma partsvilja inte kommit till uttryck i avtalet. Avtalet ska då anses vara villkorat av likadelning vilket innebär att maken ska tilldelas hälften av värdet i bodelningen (hälften av fastigheterna).

Ytterligare en relevant omständighet som vägs in vid tolkningen av bodelningsavtalet är den dispositiva rätten som används som jämförelsenorm. Det ska framgå om en avvikelse från dispositiv rätt sker om avvikelsen är betungande och överraskande för ena parten. Bodelningsavtalet resulterade i en skevfördelning av makarnas gemensamma bo där maken inte tilldelades någonting. Resultatet av bodelningsavtalet kan anses vara både överraskande och betungande för maken eftersom avtalet ingicks utifrån ett antagande om att han skulle fördelas hälften av boets värde. Det strider vidare mot de rättmätiga förväntningarna maken hade vid avtalets ingående.

Tolkningsförfarandet ska även innefatta avtalets ändamål och syfte. Mycket talar för att makarna hade till syfte att likadela deras gemensamma egendom, eftersom de vid avtalets ingående antog att så skedde.

Vid en sammanvägning av de ovan anförda omständigheterna, stödjer dessa slutsatsen att bodelningsavtalet ska tolkas i enlighet med likadelning av makarnas gemensamma egendom. Tolkningen ska alltså fastställa bodelningsavtalets innehåll enligt en likadelning av fastigheterna.

Vid oskälighetsbedömningen tillämpas 36 § AvtL analogt på bodelningsavtalet. Oskälighetsbedömningen genom generalklausulen tar sikte på om bodelningsavtalet är oskäligt med hänsyn till förhållanden vid avtalets ingående och med hänsyn till oskäligt avtalsinnehåll.

Oskälighetsbedömningen med hänsyn till förhållanden vid avtalets ingående tar sikte på om maken kunnat förutse att bankmedlen saknade värde och om han bär risken för sitt antagande. Bedömningen tar i detta hänseende hänsyn till om antagandet vid avtalsslutet är skyddsvärt. Maken har antagit att banken genom regelbundna kontoutdrag bedrivit en laglig verksamhet. För att bringa klarhet i huruvida maken ska omfattas av skyddsintresset, och inte ska bära risken för sitt antagande, har situationen jämförts med en situation där bankmedlen istället hade varit en värdefull tavla. Endast ett *antagande* att tavlan är äkta och ingen kopia, förefaller inte tillräckligt för att omfattas av skyddsintresset eftersom det följer av allmän sedvänja att få tavlan inspekterad. Maken antog att banken bedrev en laglig verksamhet eftersom han regelbundet mottog kontoutdrag som stärker hans antagande. Slutsatsen innebär att maken inte ska stå risken för sitt antagande och avtalet ska bedömas oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid avtalets ingående.

Oskälighetsbedömningen hänför sig också till avtalets innehåll. Hänsyn ska vid bedömningen tas till avtalets ekvivalens, dispositiv rätt och parternas rättmätiga förväntningar vid avtalets ingående. Maken tilldelas inte någonting genom bodelningsavtalet och har därigenom väsentligen

skevfördelats. Skevfördelningen är också i direkt strid mot makens rättmätiga förväntningar. Av allt att döma lider avtalet brist på ekvivalens mellan parterna. Bodelningsavtalet resulterar vidare i en betydande avvikning från dispositiv. En samlad oskälighetsbedömning talar för att avtalet är oskäligt men hänsyn till avtalets innehåll.

Käll- och litteraturförteckning

Adlercreutz. A, Gorton. L, Lindell-Frantz. E; *Avtalsrätt I*, Juristförlaget i Lund, 14:e upplagan 2016

Adlercreutz. A, & Gorton. L; *Avtalsrätt II*, 6:e upplagan, Juristförlaget i Lund, 2010

Agell. A & Brattström. M: *Äktenskap, samboende, partnerskap*; 5:e upplagan, Iustus förlag, 2013

Almlöf. H, *När dispositiva lagregler blir tvingande om behovet av kreativitet i det aktiebolagsrättsliga lagstiftningsarbetet*, SvJT 2017 s. 17

Dotevall. R, *Ekvivalensprincipen och jämkning av långvarigt avtal*, SvJT 2002 s. 441

Flodgren. B, Gorton. L, Lindell-Frantz. E, Samuelsson. P (red.), *Avtalslagen 90 år – Aktuell nordisk rättspraxis*, Nordstedts Juridik AB, 2005

Flodgren. B, *Civilrätten i ett framtidsperspektiv*, SvJT 100 år s. 23, 2016

Grauers. F, *Ekonomisk familjerätt – Makars & sambors egendom & bostad, gåva, arv, testamente och boutredning*, 9:e upplagan, Karnov Group, Visby 2016

Grönfors. K & Dotevall. R, *Avtalslagen en kommentar*, 5:e upplagan, Wolters Kluwer förlag, 2010

Grönfors. K & Dotevall. R, *Avtalslagen*, 4:e upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2010

Korling. F & Zamboni. M (red.), *Juridisk Metodlära*, Studentlitteratur, 2015

Lehrberg. B, *Avtalstolkning*, sjunde upplagan, Iusté, Uppsala

Lindell-Frantz. E, Moberg. K, Nyström. B, Olsson. K, *Festskrift till Boel Flodgren*, Juristförlaget i Lund, 2011

Munck. J, *Rättskällor förr och nu*, Juridisk Publikation, 2014

Ramberg. C; Ramberg. J; *Allmän avtalsrätt*, 10:e upplagan, Nordstedts juridik 2016

Ramberg. C, *Avtalslagen 2010*, på www.avtalslagen2010.se (webbsidan kontrollerad 2017-05-11)

Teleman. Ö, *Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa*, 6:e upplagan, Nordstedts Juridik, 2016

Votinius. S, *Avtalslagens generalklausul och den rättvisebaserade kontraktsuppfattningen*, Avtalslagen 90 år, B. Flodgren (red.) Nordstedts, 2005, s. 335

Rättsfallsförteckning

NJA 1959 s. 161
NJÄ 1965 s. 345
NJÄ 1982 s. 230
NJÄ 1987 s. 815
NJÄ 1989 s. 614
NJÄ 1990 s. 286
NJÄ 1997 s. 382
NJÄ 1999 s. 575
NJÄ 1999 s. 793
NJÄ 2000 s. 747 1 och 11
NJÄ 2007 s. 35
NJÄ 2009 s. 408
NJÄ 2012 s. 3
NJÄ 2013 s. 253
NJÄ 2013 s. 271
NJÄ 2015 s. 741
HD:s dom från 24 februari 2017, T 3034-15

Hovrätterna

Göta Hovrätts dom 2013-05-24 T 2423-12

Propositioner

Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m. m.

Regeringens proposition 1986/87:1 om äktenskapsbalk m.m.

Internationella regelverk

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (UNIDROIT Principles), se www.unidroit.org

Principles of European Contract Law (PECL), se <https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/textef.html>

Draft Common Frame of Reference (DCFR), se http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf